

Στέφανος Δάνδολος: «Τα αηδόνια της σιωπής είναι ένα μυθιστόρημα για τη νίκη του συναισθήματος ενάντια στον ζόφο»

Με αφορμή το νέο του μυθιστόρημα «Τα αηδόνια της σιωπής» (εκδ. Ψυχογιός) συζητάμε με τον συγγραφέα Στέφανο Δάνδολο για τις δύσκολες μέρες των Δεκεμβριανών και πώς μέσα σε ταραγμένους καιρούς μπορεί να ανθίσει η ελπίδα και να ανάψει ένα φως.

Συνέντευξη στον Διονύση Μαρίνο

Μπορεί μια ιστορική περίοδος, φορτισμένη εξόχως αρνητικά όπως είναι τα Δεκεμβριανά, να φωτιστούν με νέο τρόπο; Σαν να λέμε: γίνεται να «εκθρονιστεί» ο ζόφος και το αδελφοκτόνο μίσος (που υπήρξαν, ουδείς μπορεί να πει το αντίθετο) και στη θέση τους να μπουν η ελπίδα, το συναίσθημα και η απαντοχή ενός καλύτερου αύριο;

Ο **Στέφανος Δάνδολος** στο νέο του μυθιστόρημα *Τα αηδόνια της σιωπής* (εκδ. Ψυχογιός) κάνει αυτό ακριβώς. Καίτοι το βιβλίο του κινείται εντός των Δεκεμβριανών, καταφέρνει να μας πει μια ιστορία όπου η αγάπη δεν χάνει τη δύναμή της. Ίσως, δε, επειδή ακριβώς είναι σπάνια ως «είδος» σε ταραγμένους καιρούς, να γίνεται ακόμη πιο δυνατή και ανθεκτική στο χρόνο.

Τα Αηδόνια της σιωπής μάς μεταφέρουν σε μια από τις πλέον σκοτεινές και αντιφατικές περιόδους της σύγχρονης ελληνικής Ιστορίας: τα Δεκεμβριανά. Τι σε ώθησε να ασχοληθείς με εκείνα τα ταραγμένα χρόνια;

Το κίνητρο ήταν η αντίφαση: ήθελα να γράψω ένα φωτεινό βιβλίο με φόντο μια εποχή γεμάτη σκοτάδι. Με ενδιέφερε να δείξω ότι το φως μέσα μας μπορεί να υπερνικήσει την ωμότητα του κόσμου που μας περιβάλλει. Κάτι που είναι χρήσιμο, ως θέση, και σήμερα ακόμη. Επίσης ήθελα να μιλήσω για κείνη την ευαίσθητη και ταραγμένη περίοδο των 80 περίπου ημερών στα τέλη του '44 από την απελευθέρωση και το τέλος της γερμανικής Κατοχής μέχρι την κορύφωση των Δεκεμβριανών, διότι ήταν ένα διάστημα πολύ τραυματικό για την Ελλάδα, το οποίο υπό κάποιο πρίσμα μπορεί να λειτουργήσει και ως παραλληλισμός με τη δική μας εποχή, αν κρίνει κανείς από την πόλωση που επικρατεί σήμερα σε διάφορους τομείς της ζωής μας. Για κάποιους λόγους τα Δεκεμβριανά δεν έχουν απασχολήσει ιδιαίτερα την σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία. Και λαός χωρίς μνήμη είναι λαός χωρίς μέλλον.

Όποτε ένιωθα ότι έπαιρνα θέση, προσπαθούσα να δουλέψω ακόμα πιο βαθιά το κείμενο, έσβηνα, ξανάγραφα, πάλευα να το χτίσω όσο πιο ανθρωποκεντρικά χρειαζόταν.

Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος, όταν ασχολείται κανείς με οριακές ιστορικές περιόδους, να πέσει στην παγίδα να πάρει θέση υπέρ της μιας ή της άλλης πλευράς. Σου πέρασε από το μυαλό κι αν ναι πώς ξεπέρασες τον σκόπελο;

Δεν μου πέρασε απλώς από το μυαλό, ήταν συνέχεια στο μυαλό μου. Από τη φύση μου είμαι άνθρωπος μετριοπαθής και χαμηλών τόνων, οπότε και ως συγγραφέας αποφεύγω να παίζω στα άκρα του γηπέδου, προτιμώ το κέντρο. Στόχος μου δεν ήταν να γράψω ένα βιβλίο που θα αναζωπυρώσει τις πληγές. Ήθελα να ζωντανέψω επακριβώς την εποχή, να δείξω ότι όλοι τότε έκαναν λάθη, και αριστεροί και δεξιοί, και να ακολουθήσω την μοίρα ενός ανθρώπου που, μέσα στο χάος και τη βία, διεκδίκησε την δική του πατρίδα στο πρόσωπο ενός άλλου ανθρώπου. Είναι ένα μυθιστόρημα για τη νίκη του συναισθήματος ενάντια στον ζόφο, μια ωδή στην αθωότητα, στην αγνή ανθρωπιά. Έτσι, όποτε ένιωθα ότι έπαιρνα θέση, προσπαθούσα να δουλέψω ακόμα πιο βαθιά το κείμενο, έσβηνα, ξανάγραφα, πάλευα να το χτίσω όσο πιο ανθρωποκεντρικά χρειαζόταν. Το εύκολο είναι να διαλέξεις πλευρά. Το δύσκολο είναι να τα πεις όλα και να αφήσεις τον αναγνώστη να κρίνει μέσα από τους πολλαπλούς φακούς που του παρέχεις.

Τα τελευταία σου βιβλία κινούνται γύρω από ένα σαφές ιστορικό πλαίσιο, ωστόσο δεν είναι αμιγώς ιστορικά, καθώς το μέτρο των πραγμάτων το δίνουν οι άνθρωποι. Ο έρωτας και ο πόλεμος είναι οι απόλυτες ανθρώπινες συνθήκες;

Θα έλεγα πως ναι, και θα προσέθετα πως οι δικές μας οι γενιές είναι πολύ τυχερές που δεν έχουν ζήσει τέτοιες αγριότητες. Πώς ζεις όταν ξέρεις ότι στο τέλος της μέρας μπορεί να μην είσαι ζωντανός; Ακόμη κι ένα ταξίδι από την Εμμανουήλ Μπενάκη στο κέντρο της Αθήνας μέχρι την Γλυφάδα, που σήμερα δεν είναι καν ταξίδι, τον Δεκέμβριο του '44 ήταν μια πραγματική οδύσσεια, ένα άκρως επικίνδυνο τόλμημα. Και νομίζω ότι μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές του βιβλίου είναι ότι λειτουργεί ως χάρτης της πρωτεύουσας εκείνες τις μέρες, ένας αδιανόητος χάρτης που μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τι εικόνα είχε τον Δεκέμβρη του '44 ένας δρόμος από τον οποίο περάσαμε σήμερα το πρωί, πώς ήταν, πόσο απροσπέλαστος και θανατηφόρος έμοιαζε. Και ναι, το σαφές ιστορικό πλαίσιο πρέπει πάντα να έχει στο επίκεντρο τους ανθρώπους, αυτό είναι το στοιχείο συγγραφικά. Αλλιώς μιλάμε για κλασσικά εικονογραφημένα, όχι για σοβαρό έργο εποχής. Καλή είναι η πιστή αναπαράσταση, καλή είναι η ατμόσφαιρα, αλλά το μέτρο των πραγμάτων οφείλεις να το δίνουν οι άνθρωποι, δηλαδή χαρακτήρες πειστικοί, που ακουμπάνε απόλυτα στους καιρούς για τους οποίους γράφεις.

Έμαθα πολλά διαβάζοντας Γκορ Βιντάλ, Ρόμπερτ Γκρέιβς, Χέντρικ Σιενκιέβιτς, Αθηνά Κακούρη, Μάνο Ελευθερίου. Είναι ένα άλλο είδος πρόσβασης στην Ιστορία.

Αν και δουλειά της λογοτεχνίας δεν είναι να υποκαταστήσει την επίσημη Ιστορία, πιστεύεις πως μέσω της μυθοπλασίας μπορούμε να κατανοήσουμε κάπως καλύτερα το παρελθόν μας;

Αν ένα ιστορικό μυθιστόρημα είναι βαθύ και εμπειριστατωμένο, και σου παρέχει ισόποσα το ανθρώπινο στοιχείο και την εποχή, τότε ναι, μπορούμε να διδαχτούμε πράγματα που μας έχουν διαφύγει, διότι αντιλαμβανόμαστε τα κίνητρα των ανθρώπων, την καθημερινότητά τους, τον τρόπο με τον οποίο η

προσωπική μοίρα ασπάστηκε την συλλογική μοίρα. Εγώ τουλάχιστον έμαθα πολλά διαβάζοντας Γκορ Βιντάλ, Ρόμπερτ Γκρέιβς, Χέντρικ Σιενκιέβιτς, Αθηνά Κακούρη, Μάνο Ελευθερίου. Είναι ένα άλλο είδος πρόσβασης στην Ιστορία. Ένας καλός ιστορικός σου εκθέτει το πανόραμα μιας εποχής. Ο καλός λογοτέχνης μπορεί να σε κάνει να κατανοήσεις τους ανθρώπους αυτής της εποχής.

Ο Στέφανος Λάνδολος γεννήθηκε το 1970. Για το σύνολο του έργου του τιμήθηκε το 2009 με το Βραβείο Μπότση. Το 2008 συμπεριλήφθηκε στην Παγκόσμια Ανθολογία Νέων Συγγραφέων, με αφορμή το Young Writers World Festival, που πραγματοποιήθηκε στη Νότια Κορέα. Έχει μεταφραστεί με επιτυχία στα ιταλικά (Νέρων – Εγώ, ένας θεός) και στα τουρκικά (Η χορεύτρια του διαβόλου). Το μυθιστόρημα *Ιστορία χωρίς όνομα* τιμήθηκε με το Βραβείο Κοινού Public 2018 για το Καλύτερο Ελληνικό Μυθιστόρημα της χρονιάς, το Ειδικό Βραβείο Ενηλίκων των Βιβλιοπωλείων Public 2018, το Βραβείο Κοινού ATHENS VOICE CHOICE 2017, ενώ μεταφέρθηκε στο θέατρο τις σεζόν 2019-21 και τιμήθηκε σε τέσσερις κατηγορίες στα θεατρικά Βραβεία Θεσσαλονίκης. Το μυθιστόρημα *Φλόγα και άνεμος* μεταφέρθηκε στην τηλεόραση και προβλήθηκε από την ΕΡΤ ως σειρά δώδεκα επεισοδίων το 2022. Το ιστορικό μυθιστόρημα *Η δίκη που άλλαξε τον κόσμο* τιμήθηκε με το Βραβείο Κοινού ATHENS VOICE CHOICE 2021 για το Καλύτερο Ελληνικό Μυθιστόρημα της χρονιάς. Τα βιβλία του κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Ψυχογιός.

Από το βιβλίο περνούν απλοί άνθρωποι, όπως ο σερβιτόρος κύριος Αριστείδης, αλλά και ο Ελύτης, ο Βεάκης, η ηθοποιός Ελένη Παπαδάκη, ακόμη και ο Τσώρτσιλ. Ποιους μηχανισμούς ακολουθείς για να αναπλάσεις μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και τους ανθρώπους που τη διαμόρφωσαν;

Διάβασμα, πολύ διάβασμα. Η έρευνα περιλαμβάνει τα πάντα, όχι μόνο τα γεγονότα αυτά καθαυτά, αλλά και ένα σωρό επιμέρους λεπτομέρειες που αφορούν το πραγματολογικό κομμάτι, που είναι το πιο σημαντικό. Μουσική, μαγειρική, αρχιτεκτονική, κηπουρική, ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς. Γι' αυτό και τέτοιου είδους βιβλία παίρνουν πολύ χρόνο για να γραφτούν, το ψάξιμο είναι ατελείωτο. Και μόνο για να αποδώσεις πειστικά έναν σύντομο ανούσιο διάλογο, πρέπει να ξέρεις για τι θα μιλήσουν οι ήρωές σου. Τώρα, σε ό,τι αφορά τις υπαρκτές προσωπικότητες, ναι, υπάρχουν στο μυθιστόρημα, γιατί η πλοκή διαδραματίζεται στο θρυλικό Καφενείο Ζαχαράτου, στο οποίο πήγαιναν όλοι τότε, και στόχος μου ήταν η ατμόσφαιρα του καφενείου να αποδοθεί όσο πιο παραστατικά γίνεται έτσι ώστε ο αναγνώστης να νιώσει ότι βρίσκεται μέσα εκεί, στα τραπεζάκια, ανάμεσα σε όλους αυτούς τους μυθικούς ανθρώπους. Εξάλλου, ήταν γοητευτικό για μένα να βλέπω τον κύριο Αριστείδη να σερβίρει τον Ελύτη, τον Λογοθετίδη, τον Βρεττάκο, και παλαιότερα τον Βενιζέλο και τον Ξενόπουλο.

Η τραγικότητα είναι μέρος της λογοτεχνίας. Είναι μέρος της ίδιας της ζωής. Αλλά κάπου μέσα σε όλα, υπάρχει και το φως που πολεμάει την τραγικότητα. Και αυτή είναι η κοσμοθεωρία του βιβλίου.

Αν και το μυθιστόρημα κινείται μέσα στο ζόφο της καταστροφής και του αδελφοκτόνου μίσους, η αίσθηση που σου αφήνει είναι αυτή της ελπίδας. Πού να ήξεραν, όμως, οι ήρωες τι τους περιμένει στη συνέχεια. Αυτό δεν εντείνει περαιτέρω την τραγικότητα της ιστορίας;

Η τραγικότητα είναι μέρος της λογοτεχνίας. Είναι μέρος της ίδιας της ζωής. Αλλά κάπου μέσα σε όλα, υπάρχει και το φως που πολεμάει την τραγικότητα. Και αυτή είναι η κοσμοθεωρία του βιβλίου: ότι η ελπίδα και το όνειρο μπορούν να νικήσουν τελικά τον ζόφο.

Φαντάζει απίθανο στις μέρες μας, αλλά ο κύριος Αριστείδης χρειάστηκε να περάσει «Λαιστρυγόνες και Κύκλωπες» για να φτάσει στην αγαπημένη του Ευδοξία. Κι όλα αυτά σε μια Αθήνα που φλέγεται. Αν αυτό δεν είναι ένα ακόμη ταξίδι στην Ιθάκη τότε τι είναι;

Όλοι μας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ταξιδεύουμε για κάπου που νιώθουμε ότι ανήκουμε, για κάπου που νιώθουμε ότι έχουν θέση τα όνειρά μας. Το πέρασμά μας από αυτόν τον κόσμο είναι μια πορεία, πορεύεσαι αντέχοντας τις δυσκολίες και υπομένοντας τις αντιξοότητες. Συχνά αισθάνεσαι ότι δεν θα φτάσεις ποτέ – ποιος ξέρει όμως; Μπορεί και να φτάσεις. Δεν αφορά αποκλειστικά τον έρωτα, αλλά οποιονδήποτε τομέα της ζωής μας. Πάντως Τα Αηδόνια της Σιωπής έχουν μια ομηρική χροιά. Ο κύριος Αριστείδης παραπέμπει στον Οδυσσέα.

Βιβλία σου έχουν μεταφερθεί στην τηλεόραση ή έχουν γίνει θεατρικές παραστάσεις. Όταν γράφεις έχεις μέσα σου τη διάσταση της οπτικοποίησης; Πώς είναι ο κάθε ήρωας, τι φοράει, πώς κινείται κλπ;

Δεν με ενδιαφέρει τόσο πολύ η εμφάνιση του κάθε ήρωα, όχι. Λίγες γραμμές είναι αρκετές, και μόνο αν υπάρχει λόγος, αν δηλαδή νιώθω μέσα μου ότι το εξωτερικό περίβλημα ενός χαρακτήρα θα προσδώσει κάτι στην ιστορία μου. Η γενικότερη οπτικοποίηση όμως έχει βασικό ρόλο ύπαρξης στη δουλειά μου, διότι με ενδιαφέρει η απόδοση της ατμόσφαιρας, κάτι που δεν έχει να κάνει με πιθανές διασκευές σε άλλα μέσα, αλλά με το ίδιο το βιβλίο. Θέλω ο αναγνώστης να βυθιστεί, να γίνει κομμάτι του σκηνικού. Δεν μπορείς να μιλήσεις για την Αθήνα του 1944 χωρίς να την δείξεις. Δεν γίνεται να ζωντανέψεις τις μάχες εκείνου του Δεκέμβρη χωρίς να περιγράψεις το ζοφερό τοπίο. Μου αρέσει οι σελίδες μου να είναι παραστατικές, να λειτουργούν σαν φιλμ, σαν φωτογραφία. Μόνο έτσι μπορείς να ελπίζεις ότι ο αναγνώστης θα ταξιδέψει πραγματικά.

*Ο [ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΜΑΡΙΝΟΣ](#) είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας.